

ΝΕΟΦΙΛΕΛΕΥΘΕΡΟ ΑΛΛΟΘΙ Η ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΗΣ ΚΛΙΜΑΤΙΚΗΣ ΑΛΛΑΓΗΣ; (Απρίλιος 2009)

Συγγραφέας: ΣΕΒΑΣΤΙΑΝΟΣ ΜΟΙΡΑΣΓΕΝΤΗΣ

Η εμπορία ρύπων (ή ορθότερα εμπορία δικαιωμάτων εκπομπών) είναι ένας από τους τρεις ευέλικτους μηχανισμούς του Πρωτοκόλλου του Κιότο, η εφαρμογή των οποίων στοχεύει στη διευκόλυνση των ανεπτυγμένων χωρών που έχουν δεσμεύσεις για περιορισμό των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου να επιτύχουν τους ποσοτικούς τους στόχους με μικρότερο κόστος. Η Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ) θεωρώντας ότι ο μηχανισμός αυτός μπορεί να αποτελέσει ένα ιδιαίτερα αποτελεσματικό εργαλείο για τη μείωση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου, ξεκίνησε τη λειτουργία του Ευρωπαϊκού συστήματος εμπορίας δικαιωμάτων εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα ήδη από το 2005. Η πρώτη δοκιμαστική περίοδος λειτουργίας του συστήματος κάλυψε την τριετία 2005-2007, η δεύτερη περίοδος καλύπτει την πενταετία 2008-2012 (ταυτόσημη με την 1η περίοδο δεσμεύσεων του Πρωτοκόλλου του Κιότο), ενώ ήδη έχει αποφασιστεί ότι η 3η περίοδος λειτουργίας του συστήματος εμπορίας θα καλύπτει την οκταετία 2013-2020, με αρκετά αυστηρότερους όρους για τις υπόχρεες εγκαταστάσεις.

Στο σύστημα εμπορίας ρύπων της Ευρωπαϊκής Ένωσης συμμετέχουν εγκαταστάσεις από συγκεκριμένους βιομηχανικούς κλάδους (π.χ. παραγωγή ηλεκτρισμού, τσιμεντοβιομηχανία, κλπ.) που υπερβαίνουν κάποια προκαθορισμένα όρια δυναμικότητας. Συνολικά στην ΕΕ συμμετέχουν στη 2η περίοδο εμπορίας περίπου 11.000 εγκαταστάσεις εκ των οποίων οι 150 από την Ελλάδα. Εν συντομία, τα βασικά λειτουργικά χαρακτηριστικά του συστήματος εμπορίας έχουν ως εξής:

Κάθε χώρα μέλος της ΕΕ εκδίδει σε ετήσια βάση έναν αριθμό δικαιωμάτων εκπομπών τα οποία κατανέμονται εκ των προτέρων στις υπόχρεες εγκαταστάσεις βάση συγκεκριμένων κανόνων. Ένα δικαίωμα εκπομπής αντιστοιχεί σε ένα τόνο διοξειδίου του άνθρακα.

Οι συμμετέχουσες εγκαταστάσεις υποχρεούνται με τη λήξη του έτους για το οποίο πήραν δικαιώματα να παραδώσουν προς την εποπτεύουσα αρχή (το ΥΠΕΧΩΔΕ για την Ελλάδα) δικαιώματα εκπομπών ίσα με τις εκπομπές διοξειδίου του άνθρακα που εξέπεμψαν κατά τη διάρκεια αυτού του έτους.

Ο συνολικός αριθμός δικαιωμάτων προς κατανομή είναι μικρότερος από τις εκπομπές που οι υπόχρεες εγκαταστάσεις θα εξέπεμπαν αν δεν υπήρχε το σύστημα εμπορίας, έτσι ώστε η δημιουργούμενη στενότητα δικαιωμάτων να αποτελέσει κίνητρο για μειώσεις εκπομπών.

Αν λοιπόν μια επιχείρηση που συμμετέχει στο σύστημα εμπορίας εκτιμά ότι το επίπεδο παραγωγής της κατά τη διάρκεια του έτους θα είναι τέτοιο που συνεπάγεται εκπομπές διοξειδίου του άνθρακα μεγαλύτερες από τα δικαιώματα που κατέχει, έχει τις εξής επιλογές: (α) να μειώσει την παραγωγή της έτσι ώστε τα δικαιώματα που κατέχει να επαρκούν για να καλύψουν τις εκπομπές της, (β) να εφαρμόσει εντός της επιχείρησης μέτρα εξοικονόμησης ενέργειας, εκσυγχρονισμού της παραγωγικής διαδικασίας, αξιοποίησης καθαρότερων καυσίμων, κλπ., έτσι ώστε χωρίς να οδηγηθεί σε μείωση της παραγωγής τα δικαιώματα που κατέχει να επαρκούν για κάλυψη των εκπομπών της, (γ) να αγοράσει πρόσθετα δικαιώματα εκπομπών από το αποκαλούμενο «χρηματιστήριο ρύπων». Η διαθεσιμότητα δικαιωμάτων εκπομπών στο χρηματιστήριο ρύπων προκύπτει είτε από άλλες επιχειρήσεις εντός την ΕΕ που συμμετέχουν στο σύστημα εμπορίας και τα δικαιώματα που κατέχουν επαρκούν για να καλύψουν τις δικές τους εκπομπές (και αυτά που τους περισσεύουν τα διαθέτουν έναντι αμοιβής σε άλλες επιχειρήσεις), είτε από την υλοποίηση έργων προώθησης καθαρών τεχνολογιών στις αναπτυσσόμενες χώρες μέσω του Μηχανισμού Καθαρής Ανάπτυξης (CDM) του Πρωτοκόλλου του Κιότο, τα οποία μετά από ενδελεχή εξέταση από τεχνική επιτροπή του ΟΗΕ παράγουν συγκεκριμένες ποσότητες δικαιωμάτων εκπομπών και εισέρχονται προς διαπραγμάτευση στο χρηματιστήριο ρύπων.

Πολλές κριτικές και αφορισμοί έχουν διατυπωθεί μέχρι σήμερα για τους σκοπούς αλλά και την αποτελεσματικότητα του συστήματος εμπορίας στην προσπάθεια καταπολέμησης της κλιματικής αλλαγής. Είναι άλλωστε δύσκολο να αποδεχθεί κάποιος ότι έννοιες όπως εμπόριο, χρηματιστήριο, κερδοσκοπία είναι δυνατόν να συμβάλλουν στην αντιμετώπιση ενός περιβαλλοντικού προβλήματος. Επιγραμματικά κάποιες από τις κριτικές αυτές και ορισμένα σχόλια παρο
υσιάζονται στη συνέχεια.

Μύθος 1ος: Η εμπορία ρύπων είναι ένας εύσχημος τρόπος μεταφοράς των ευθυνών προς τις αναπτυσσόμενες χώρες.

Ο ισχυρισμός αυτός δεν έχει βάση. Η εμπορία ρύπων αφορά αποκλειστικά επιχειρήσεις στις ανεπτυγμένες χώρες, ενώ οι αναπτυσσόμενες χώρες δεν έχουν καμία υποχρέωση για περιορισμό των εκπομπών τους στο πλαίσιο του Πρωτοκόλλου του Κιότο την περίοδο 2008-2012. Τουναντίον, το σύστημα εμπορίας δημιουργεί κίνητρα για εξαγωγή καθαρών τεχνολογιών στις αναπτυσσόμενες χώρες και την υλοποίηση επενδύσεων για την παραγωγή δικαιωμάτων εκπομπών, υποκαθιστώντας ρυπαίνουσες τεχνολογίες και καύσιμα.

Μύθος 2ος: Η εμπορία ρύπων συμβάλλει τελικά στη διατήρηση του κεντρικού ρόλου του πετρελαίου και των άλλων ορυκτών καυσίμων στο ενεργειακό σύστημα.

Η λειτουργία ενός συστήματος εμπορίας ρύπων δεν παράγει από μόνη της μειώσεις εκπομπών. Για να το ξεκαθαρίσουμε, αυτές παράγονται μόνο από την υλοποίηση έργων ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, από την υιοθέτηση πρακτικών εξοικονόμησης ενέργειας, από τον εκσυγχρονισμό παραγωγικών δραστηριοτήτων, κλπ. Το σύστημα εμπορίας ρύπων είναι ένα εργαλείο πολιτικής (εν πολλοίς αντίστοιχο με τις επιδοτήσεις, τη φορολογία, κλπ.) που μπορεί να διευκολύνει την υιοθέτηση συγκεκριμένων τεχνολογιών και πρακτικών από την πραγματική οικονομία, δεδομένου ότι δημιουργεί πρόσθετα οικονομικά βάρη στις επιχειρήσεις που χρησιμοποιούν ορυκτά καύσιμα ή σπαταλούν ενέργεια. Ένα σωστά λοιπόν σχεδιασμένο σύστημα εμπορίας δημιουργεί σημαντικά πρόσθετα βάρη στις επιχειρήσεις που χρησιμοποιούν ορυκτά καύσιμα και σπαταλούν την ενέργεια, και επομένως το πλαίσιο για περιορισμό του ρόλου του πετρελαίου και του άνθρακα στο ενεργειακό σύστημα.

Μύθος 3ος: Η εισαγωγή ενός συστήματος εμπορίας ρύπων αρκεί για να αντιμετωπίσουμε την κλιματική αλλαγή.

Στο Σχήμα 1 φαίνεται πώς εξελίχθηκαν οι τιμές δικαιωμάτων εκπομπών στην ΕΕν κατά την περίοδο 2005-2008. Το 2007 οι τιμές των δικαιωμάτων για την 1η περίοδο εμπορίας (2005-2007) ουσιαστικά μηδενίστηκαν, όταν έγινε πλέον αντιληπτό ότι είχαν κατανεμηθεί δωρεάν προς τις επιχειρήσεις πληθώρα δικαιωμάτων εκπομπών. Είναι φανερό ότι μια τέτοια λειτουργία του συστήματος δεν προκαλεί καμία μείωση εκπομπών: ο ορισμός της αποτυχίας. Οι τιμές των δικαιωμάτων για τη 2η περίοδο εμπορίας (2008-2012) κυμαίνονται σε σημαντικά υψηλότερα επίπεδα (λόγω των αυστηρότερων κανόνων κατανομής δικαιωμάτων που ακολουθήθηκαν),

ενώ η πτώση της τελευταίας περιόδου αποδίδεται κατά βάση στην οικονομική κρίση αλλά και σε κάποιες ευνοϊκές συγκυρίες (π.χ. υψηλή παραγωγικότητα των υδροηλεκτρικών μονάδων, κλπ.).

Μύθος 4ος: Η λειτουργία του συστήματος εμπορίας αναπόφευκτα θα οδηγήσει σε αυξήσεις των τελικών τιμών των προϊόντων.

Το πέρασμα του κόστους απόκτησης δικαιωμάτων εκπομπών στις τιμές των προϊόντων είναι η «εύκολη λύση» που θέλουν να προβάλουν ως μονόδρομο οι ρυπαίνουσες βιομηχανικές δραστηριότητες. Θα ήταν τραγικό λάθος οι εποπτεύουσες αρχές να επιτρέψουν τη μετακύλιση αυτού του κόστους στους τελικούς καταναλωτές, ιδιαίτερα σε μονοπωλιακές ή ολιγοπωλιακές αγορές όπου ο καταναλωτής δεν μπορεί να επωφεληθεί από τον ανταγωνισμό. Η λειτουργία ενός συστήματος εμπορίας ρύπων δίνει αναμφισβήτητα ανταγωνιστικό πλεονέκτημα σε επιχειρήσεις που χρησιμοποιούν ανανεώσιμους ενεργειακούς πόρους ή πρακτικές εξοικονόμησης ενέργειας, και επομένως τη δυνατότητα να διευρύνουν το μερίδιό τους στην αγορά. Οι επιχειρήσεις που θα μπορέσουν να προσαρμοστούν σε αυτή την κατεύθυνση θα είναι δυνατόν να προσφέρουν τα προϊόντα τους στα ίδια επίπεδα τιμών.

Συμπερασματικά, το σύστημα εμπορίας ρύπων είναι πράγματι ένα αποτελεσματικό εργαλείο για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής και μπορεί να διαμορφώσει το κατάλληλο πλαίσιο ώστε οι βιομηχανικές κατά κύριο λόγο δραστηριότητες να οδηγηθούν με οικονομικό τρόπο σε σημαντικές μειώσεις των εκπομπών τους. Απαραίτητες προϋποθέσεις για να λειτουργήσει προς την κατεύθυνση αυτή: να είναι

ορθολογικά σχεδιασμένο, φειδωλό στην διανομή δωρεάν δικαιωμάτων εκπομπών και οι εκθέσεις που υποβάλλουν οι υπόχρεες εγκαταστάσεις σχετικά με τις εκπομπές τους να παρακολουθούνται και να ελέγχονται συστηματικά από τις εποπτεύουσες αρχές.

Το άρθρο δημοσιεύθηκε στο ένθετο «Δαίμων της Οικολογίας» της Εφημερίδας «ΑΥΓΗ», 5 Απριλίου 2009, σ. 21-22.